

Mats Weman möter Per Åhlin. En legend på undantag?

Foto: Klas Viklund

Det bor en film i det gamla Kampanjhemmet i Hököpinge, en dryg mil söder om Malmö. Förr i tiden lät nämligen Sockerbruket i byn hysa in all extrapersonal till betkampanjen här. På bottenvåningen fanns matsalen, där uppe var alla smårummen. Det var i november och det var mörkt efter fem. Vilda Västern i Skåne – endast fantasin sätter gränserna. Hur många stora kärlekar möttes? Hur många barn föddes varje år i augusti? Vilken film det skulle bli!

Per Åhlin småler åt tanken, och vägen från *Hundhotellet* till Kampanjhemmet skulle ju inte behöva vara så förtvivalat lång – om det nu inte vore för att animerad film hålls lite i strypkoppel i ett land vars ungar erbjuds en sträng diet på Dyr Disney på Duk varje november och Billig Disney på Burk varje helgdagsafton.

Det är lite bedrövligt att det ska behöva kännas som en sorgemässa när man sitter på landet i en tegelbyggnad från sekelskiftet och pratar med den man som bortom alla tvivel måste sägas vara svensk films suverän inom området tecknad film. Säg *Dunderklumpen*, säg *Karl-Bertil Jonssons julafton*, säg *Resan till Melonia*. Eller, om vi går ännu längre tillbaka i tiden, säg *I huvudet på en gammal gubbe*.

Per Åhlin har själv gått och blivit en snart 70-årig lite krokig gammal gubbe, men fortfarande med halvlångt hår och fortfarande med blåjeans. Blicken är skarp bakom glasögonen. Inget passerar ogranskat. Men han bubblar inte precis av lust och energi vare sig vi pratar Penn-Films och svensk animations framtid eller om vi pratar publiksiffrorna på *Hundhotellet*.

Så vi pratar om något annat istället. Till en början i alla fall. Vi pratar till exempel om *Snövit*. Ty det var så det började, strax före kriget, hemma i Åseda i Småland. Pers pappa hemvärnschefen skjutsade in sonen till Röda Kvarn i Växjö – och efter det har inget

varit sig riktigt likt.

– Det var en fantastisk upplevelse, jag tycker nog fortfarande att den känslan sitter kvar! Det var en särskild magi, som jag inte känt någon gång efteråt när jag sett på tecknad film.

Jag försöker föreställa mig att detta är 20 år före jag själv föddes och ungefär lika lång tid före TV:s intåg i Sverige. Ljudfilmen var ganska nyligen introducerad och vi var inte exakt on line med vare sig Disney eller Hollywood.

– Jag visste ju inte så mycket om tecknad film då, och man blev ju inte klokare av det som skrevs i tidningarna. Disney var väldigt duktig på att bygga upp en magi även runt sin verksamhet. De släppte aldrig in journalister utan ljög hejvilt om hur man gjorde tecknad film. Som när de gjorde *Sången om Södern* – då gick Disney ut med att man hade använt radar när man gjorde den filmen! Vilket så klart inte hade ett skit med sanningen att göra. Så mycket av det mystiska var nog lockande på den tiden.

Och uppenbarligen också inspirerande. Den unge Per Åhlin ritade tidigt, lekte med en dockteater som pappan byggt till honom, pysslade ihop små scenografier – belysningen löstes med hjälp av ficklampsbatterier. Och samtidigt bläddrade han ivrigt i Nordisk Familjebok för att om möjligt kunna lära sig hur man byggde en filmkamera. En inte helt genomsnittlig tonåring i hjärtat av Småland i skuggan av andra världskriget.

I Folkskolan var han inte lika framgångsrik och inte mycket bättre gick det på Läroverket i Växjö. Först två år i varje klass och sen inga år i någon klass alls. Det gick inte helt enkelt.

– Mina föräldrar var visserligen förstående, men de undrade ju vad jag skulle göra istället. ”Jag ska bli tecknare”, svarade jag då. Utan att veta ett dugg vad jag pratade om.

Möjligen visste han inte vad själva jobbet innebar, men teckna det kunde han. Så 1953 kom han till Malmö och fick omedelbart anställning på Svenska

Telegrambyrån, som på den tiden var Sveriges största annonsbyrå.

– Ja, jag hade ju inget val. Och de ville ha mig. Varför förstår jag inte än idag. Men det visade sig tidigt att jag var rätt bra på figurteckning. Så det var väl det.

Det är väl temperamentet. Född i Gästrikland, uppvuxen i Småland och sen här i Skåne i ett halvt sekel. Per Åhlin är ingen som lutar sig tillbaka i fätöljen, ingen som lägger fötterna på bordet och skrävlar och namndroppar om sin historia. Rentav påminner han lite om hunden Sture i *Hundhotellet*. Lite sympatiskt butter och fåordig, en klok och snäll tänkare. Har man dessutom både "been there" och "done that" så är det väl närmast bordet som ska ställa in sig under fötterna. Per Åhlin har snarare en ödmjuk och lågmäld hållning till det pärlband av storheter som kommit i hans väg. Som när han kom till klassiska Filmstaden i Råsunda, där han skulle jobba med Hasse & Tage och deras första långfilm *Svenska bilder*.

– Hela stället var magiskt. Att få komma in i den världen, att få se en riktig filmkamera, det var stort. SF:s matsal låg som en sommarstuga på en kulle och i ena änden fanns ett mindre rum – det var Ingmar Bergmans privata. Där åt han, med utvalda gäster. Och där kom man minsann inte in!

Med Hasse & Tage blev det alltså filmerna *Svenska bilder* och *I huvet på en gammal gubbe*. Men Per Åhlin har också varit med på ett eller annat vis i filmer som *Picassos äventyr* och i revyer som *Spader Madame*. Så Hasse & Tage har betytt något. I *Dunderklumpen* spelar Hasse Alfredsons röst, liksom i nya *Hundhotellet*, en viktig roll, och utan Tage Danielssons text till *Karl-Bertil Jonssons julafton* vore den naturligtvis inte den klassiker den är. En kassakista för Penn-Film skulle man kunna tro.

– Nja, det är ingenting vi lever högt på. Och så delar vi 50-50 med Märta-Stina Danielsson. Men lite kulor ger det ju.

Frågan är dock hur länge kulorna räcker. På fullaste allvar säger nämligen Per Åhlin att han inte vet om Penn-Film finns om ett halvår.

– Jag menar verkligen det. Förr hade vi SVT som ett sorts kommunicerande kärl. Men de är inga beställare längre. Vi har till exempel gjort 16 Alfons-filmer. Och meningen från SVT:s sida var att det skulle bli 26. Så i grund och botten ligger där en beställning på 10 till. Vi har tre storyboards färdiga för produktion. Vi skulle kunna starta dem inom tre veckor.

Än mer uppseendeväckande är att SVT hoppat av filmerna som bygger på Lennart Hellsings ABC-serie.

– Det är direkt löjligt! Vi har gjort 18 avsnitt och då tycker man ju att det borde vara 10 kvar. Ska barnen inte lära sig hela alfabetet?

Frågor till LARS JÖNSSON, producent Memfis Film:

Varför ger du dig in på något så olönsamt som att göra tecknad film på svenska?

– Jag har en filosofi där jag inte spekulerar i hur många biobiljetter som ska säljas. Per Åhlin är en egensinnig filmare – självfallet ska han få göra mer film.

Vilka erfarenheter har du med dig från Hundhotellet?

– Per skapar fantastiska världar i sin animation, av så hög kvalitet att jag tror det är ett plus om manus skrivs av någon annan.

Det tar lång tid, det kostar mycket – finns det några fördelar med att producera animerad film?

– Den kan dubbas och versioneras för andra länder. Och den har lång livslängd.

I *Hundhotellet* bär den store, stygge dollarcynikern från Amerika Musse Pigg-öron. Han köper en mumie för sexsiffriga belopp och han vill dessutom köpa pyramider – Kapitalet önskar tillskansa sig lite Kultur. Annat var det förr, tycks både hunden Sture och Per Åhlin tänka. Då staden satt på kapitalet och ansåg det vara viktigt med kultur. Nu är vi prisgivna åt marknadskrafter med eller utan Musse Pigg-öron och då riskerar till och med levande legender som Per Åhlin att hamna på undantag.

– Vi var ju inte ens nämnda som fenomen i det nya filmavtalet, fnyser han. Vilket gjorde oss besvikna, eftersom vi hade försökt påverka PO Enquist. Men Åse Kleveland har varit på besök här, och hon är observant på vår situation. Hon ringde själv och ville komma hit.

Men den stora olyckan är, menar Per Åhlin, att det europeiska Cartoon-programmet rasat ihop, det som var en väsentlig del av det omtalade Mediaprogrammet.

– Utan Cartoon hade vi knappast kommit igång med *Hundhotellet*. Nu kan man få lån där, men de ska

ju betalas tillbaka. Vilket så klart gynnar de stora bolagen som kan ta räntefria lån, om de nu skulle behöva det. Men framför allt kan de skita i förhandsstödet och initiera en tecknad långfilm i Sverige. Och med initiera menar jag att man på sin höjd skriver manuset här, eller hämtar någon figur från Sverige.

Per Åhlin tänker naturligtvis på *Pippi Långstrump*.

– Javisst. Och sen exporterar man hela produkttionen, tar hem den som en svensk film och får efterhandsstöd på nio miljoner. Samtidigt som svenska animatorer går sysslolösa. Det hade aldrig passerat i filmbranschen i övrigt. Teaterförbundet hade hoppat ur skorna! Det bara visar på vår enorma svaghet.

Sture talar me Hundhotellets ägare – och vi går det nästan att höra Hans Alfredsons och Tomas von Brömsens respektive röster?

Jag lyssnar lite förvånad på Per Åhlin's pessimistiska skiss av sin verklighet. För i motsats till vad han säger så har jag hört att förarbetet med en animation av Eric Linklaters klassiska roman "Det blåser på månen", är i full sving. Nyligen guldbaggebelönade Ulf Stark ska ha tackat ja till att skriva manus och pengar har frigjorts för ändamålet, med hjälp av färska barnfilmskonsulenten Margareta Norlin. Och själva produktionen ska alltså skötas från Hököpinge. Så har jag hört. Men Per Åhlin nästan viftar bort min optimism.

– Äh, det är inte mer klart än något av en del andra projekt vi håller på med. Det är sant att Ulf Stark är tillfrågad och att han i så fall kan skriva till hösten. Men situationen för vår del är oförändrad. Om vi inte får några pengar till hösten är det högst osäkert om studion finns kvar efter jul. Dessutom är det dyrt och ingen finansiering är löst. Margareta Norlin kanske kan gå in med 25 procent, alltså nio miljoner, men hur löser vi resten? Det kan mycket väl gå över styr, vi vet ännu inte var det här hamnar.

Ett nattsvart scenario, påstår jag, men genast skärps blicken.

– Nej, det är det aldrig!

För även om vinden just nu tycks blåsa åt fel håll i Hököpinge, så pågår intensivt arbete. Utan både finansiärer och producent har man påbörjat drömprojektet *Hoffmans ögon*. En historia som bygger på E.T.A. Hoffmans berättelser. En kvart har man gjort, med endast Per Åhlin själv och två andra animatörer bakom ritblocken.

– Berättelserna är som gjorda för att bli tecknad film. Vi har tagit en del från originalet, lite från operan Hoffmans äventyr och även lagt till lite eget. Det ska bli en skräckromantisk historia med surrealistiska effekter. Och den har ett manér som är mig personligen nära. För egentligen tecknar jag ju inte så här.

Han pekar på affischen till *Hundhotellet* och plockar istället fram storyboardet till *Hoffmans ögon*.

– Se här, det är ett helt annat manér. Mer realistiskt. Men problemet är att du inte kan sätta någon som är van vid att göra Disneyfigurer på att göra de här teckningarna.

Nu kanske det är det lilla bekymret. Att man sak-

Tvångarbete på Plutonia i "Resan till Met"

nar en producent torde vara ett större. Hur är det med Lars Jönsson? Han som producerade *Hundhotellet*?

– Han är bra. Han är den ende producent som kommit hit och frågat om vi har något. Men jag vet inte om han har viljan den här gången. För även det här, precis som "Det blåser på månen", är ett så stort och dyrbart projekt att det måste bli internationellt. Det räcker nog inte med bara Skandinavien. Framför allt inte om vi ska hitta animatörer.

Om inte nattsvarta, så i alla fall dystra tongångar. Så vilket är då nästa steg för Penn-Film?

– Vi måste ifrågasätta vad fan vi håller på med. Ska vi stå ut eller inte? Det beror till slut på oss om vi ska gå vidare. Vi kan ju inte sitta och vänta på att en producent ska dyka upp med en påse pengar. Och det är väl inget unikt, så har alla filmskapare det. Men det är kanske lite mer utrerat besvärligt för oss, eftersom varje projekt tar så lång tid. Och vi vet att varje film med kvalitet kostar mellan 30 och 40 miljoner.

Ett av skälen till att det går trögt med produktionen av svensk animerad film är att den ogärna kan beskyllas för att vara en vinstmaskin. *Hundhotellet*, som stannade vid en kostnad på 28 miljoner, gick inte bra på de svenska biograferna. Och det går inte att frigöra sig från tanken att det Per Åhlin gör är tecknad film – för vuxna. Men vill vuxna se på tecknad film?

– Ja, Nick Park har ju lyckats med TV-kortfilmerna om *Wallace and Gromit*. Nu är det möjligt att han inte skulle gjort det om han gjort en långfilm för bio från början. Det ska bli spännande att se hur hans långfilm kommer att gå.

Men i Sverige tycks tecknat tänkt för barn. Per Åhlin säger att han snart börjar tvivla på att det ska gå att förändra den attityden.

– Jag vet inte om felet ligger hos publiken eller i marknadsföringen. Men tänk så här. Om man tecknar som Picasso, Doré eller som Sergel, så är det ju bilder som inte har någon anknytning till film. Om de då skulle animeras och plötsligt börja röra på sig – skulle de bli barnfilm då? Jag kan inte begripa detta!

Men det är intressant, fortsätter en nu ganska uppörd Per Åhlin, att *Toy Story 2* inte presenteras som en barnfilm, utan som en komedi.

– Man påstår att det inte är tecknat, utan att det är en 3D-verklighet. Och jag ser inget negativt i det. Här har man skapat en ny väg att gå på. Då måste man ju också kunna gå nya vägar och utveckla teckningskonsten. Men det måste fortfarande börja på pappret – med pennan. Och i huvudet – med idén.

Frågor till Svenska Filminstitutets VD, Åse Kleveland:
Varför är den animerade filmen inte ens är nämnd i det nya filmavtalet?

– Filmavtalet har en del hål, det vet vi alla. Det är också grunden till att vi tar oss stora friheter att uttolka det.

Du var nyligen nere i Hököpinge. Vad tänkte du när du åkte hem?

– Det var en stor upplevelse, men självklart delar jag Pers bekymmer. Och när vi nu tittar på nya projekt finns han med i bilden.

I stort – vem bär ansvaret för den svenska animationens framtid?

– Kulturpolitikerna och vi som ska förvalta politiken. Filmare och producenter. Det är inget enskilt, utan ett delat ansvar.